

Schwajda György

Schwajda.

Egy bukás története.

Talán tizenkilencévesen ünnélt el először a nagyszerű harag, a düh, amely az embert tehetetlensége nyomán fogja el, amelytől egyesek alkoholisták lesznek, mások garázdák, csavargók és a leg-ürültebbek drámákat írnak. Már öt éve dolgoztam akkor, hol fatelepen mint tróger, hol nyomdában olomöntőként, folyton fáradtan éltem és fizetésem anyám kezébe számoltam, mert nem volt aki pénzt keressen. A baráti köröm mégis csupa gazdag gyerek, mindenük megvolt és semmi sem kellett, unták a világot, az egyetemet ahová járni kellett, a csiládót, a szerelmet, én pedig irigy voltam rájuk, a lehetőségeikre és dühögtem, hogy nem tudom győldlni őket. Ennek a dühnek szülötte Bohóc, aki önmagát hívja így a világ cirkuszában, aki úgy érzi annyival különb másoknál, hogy ő vállalni meri, hogy Bohóc. És megszületett mellé a lány, aki tudja szeretni a világot, az életet és benne ezt az embert, mert naiv és tisztá, a még azt hiszi, hogy valghol mindenki igaz ember. De Bohóc emberségéből hiányzik a tennivágyás, nem akar és nem tud cselekvő ember lenni és ezért az életre való alkmatlanságát a szerelmes lánynak ki kell mondani és a fiú lehetőségét siratva nézi végig pusztulását.

Igy született, aztán hosszú-hosszu utat járt be ez a téma, míg egy napon megjött az igazi levél, egy igazi színház ól, igazi bemutatóról. A rendezőmmel mikor először találkoztam átkarolt és sugárzó arccal magyarázott: - Csodálatos darabot csináltál. Én tudom mi ez.- zsebéből levelet rántott elő, benne tizenhatéves fia véleménye az életéről. Mintha Bohóc írta volna. Boldog voltam és elégedett. Egy hónap fizetés nélküli szabadságot vettem ki és leköltöztem Veszprémbe. Az olvasópróbán három színész nem jelent meg. Akkor végzett főiskolások voltak és a szerep néhány mondatos volt, amit rájuk osztottak. Visszaadták, mert rossz volt, mert ilyenmel nem égetik le magukat. A társalgóban ültem, körülöttem a társulat, az igazgató egynek felbontotta a szerződését, kettőt fogvelmivel büntetett, én pedig nagyon szégyeltem magam és megfogadtam, hogy soha többé nem írok rossz szerepet, de tudtam, hogy a lehetetlent fogadom meg.

A Veszprémbe 1967-ben bemutatott *A bohóc* című drámájáról – bukásáról – később fogalmazott gondolatai.

- 2 -

Aztán mégis elkezdődött az olvasóróba, elhangzottak az első mondatok, valami furcsa, idegen szavakat hallottam, a mondatok félbántóak és értelmetlenek, lehatott fejfelültem, arra gondoltam, hogy délután jövök haza, sajnáltam a színészeket, hogy kinlódnak és sajnáltam magamat. Azán elhangzott az utolsó mondat, a rendező letette a példányt és nyugodtan megszólalt: - Szóval ez nem az! Ez egy mese. Mesét fogunk játszani. Mesét az emberről, egy emberi magatartásról, mesebeli környezetben, mesealakokkal, a valóságnak. - És elmondta a darabot, mint egy csodálatos mesét. A színészek egyre nagyobb odaadással figyelték, én az gondoltam: ez az. Ezt akartam. - Esténként hosszán beszélgettünk a színészekkel, mesélték élményeiket az általuk ismert "Bohócokkal" és úgy éreztem jó dolgot irtam. Legtöbbször a rendezővel maradtam együtt és késő éjszakáig beszélt önmagáról, a sorsáról és arról, hogy tulajdonképpen megérti Bohóc agresszivitását, mert valóban hatalmas cirkusz az egész világ. Néhány nap múlva azzal állt elő, hogy nem kell meghalni ennek a fiúnak, hivatkozott a túlzott színpadiasságra, az életre és arra, hogy döntsön a közönség. Rosszul volt megírva a befejezés, nem volt nehéz rábeszélnie. Átírtam a végét és Bohóc életben marad. Folytak a próbák, minden nap néhány mondatról kiderült, hogy rossz, hogy felesleges, a talán három oldalnyira gyűlt a kihuzott szövegek összesége mikor feltűnt, hogy lassan elvész a darabból a légység, a líra, az a bizonyos mese és egyre inkább Bohóc agresszivitása kap hangsúlyt. Nem tagadom, benne volt a darabban, de nem mint az egyedüli és valódi igazság. Próba után szóltam a rendezőnek, hogy nem engedek több lírai részt kihuzni a darabból, ideges lett, azt mondta fogalmam sincs, hogy milyen lesz majd együtt az egész, ezért nem jó ha az író jelen van a próbákon és inkább utazzak haza. Tudtam, hogy ő jobban látja a kibontakozó egészet mint én, de valamit féltettem, nem tudom, hogy mit és ott maradtam. Másnap újabb oldalak tűntek el. Az igazgatóhoz mentem, elpanaszoltam, hogy tönkreteszik a darabomat, kinevetett, hogy minden író ilyen, de megígérte, hogy beszél a rendezővel. Ezen a beszélgetésen nem voltam ott, de azt hiszem, a rendező meggyőzte őt is az igazáról, hogy ezt a darabot csak így lehet eljátszani. Arra kértek, hogy várjam ki a végét és a főpróbán nyilatkozzak.

- 3 -

Csendben maradtam hát, de éjszakákat nem aludtam és azon gondolkoztam, hogy hol rontottam el, mitől érhető félre. De nem értettem semmit. Ültem a színpad oldalán, körülöttem díszítők, kellékesek, színészek rohanguáltak, nem az én darabomat próbálták, de idegennek tűnt számomra, semmit nem vettem észre magam körül, csak ültem idegesen, fájt a fogam és engem sem vett észre senki. Akkor már megértettem, hogy nem szabad tovább ott maradnom. Délután fogorvoshoz mentem, dupla injekciót adott, de legnagyobb megdöbbenésére az sem zsibbasztotta el az arcom. Ugy húzta ki a fogamat, hogy nem éreztem a fájdalomcsillapítót. Este hazautaztam és egy hétig ültem kétségek között. Hol nekik adtam igazat, hol magamnak, hogy hol csodálatos volt amit láttam, hol csapnivaló. Mindenkiel összeveszttem és utána mindig szégyeltem magam. Arra gondoltam, hogy jó lett volna a kis fetelepi trógerből drámaírónak lenni, de nem értettem, hogy miért nem lettem az. Tudtam, hogy nekik is igazuk van, de tudtam, hogy én nem ezt akartam. A főpróbára utaztam vissza. Kedvesek voltak, barátságosak. Hatvan perc lett a darab. És arról szólt, hogy Böhocnak van igaza. Azután mondtam meg, hogy nem engedem előadni. Azt mondták abból botrány lesz, soha többé nem játszanak el darabomat sehol. Azt mondtam, hogy nem érdekel. A munkájukra hivatkoztak, arra, hogy mellém álltak. Aztán kiabáltunk. Csunya jelenet volt. Anyám jutott az eszembe és a feleségem akik azért utaznak ide holnap, hogy láthassák. Az jutott eszembe, hogy talán soha többé nem érem meg, hogy felmegy egy függöny az én darabomnál. Azt mondtam játszáék el.

A premieren lehajtott fejjel, felfehéren ültem, semmit sem láttam és semmit sem hallottam az egészről. Mikor összehent a függöny kirohantam, egy ideig a lépcsőházban hallgattam a tapsot, aztán a színpad előtti parkban és nem értettem, hogy miért tapsolnak sokáig. Persze a premier-közönség. Így illik. A színészek jutottak eszembe, a munkájuk, vásszamentem hozzájuk, megköszöntem mindenkinek mindent és mosolyogtam. A parkban a feleségem várt, odajött és sárva fakadt. Mellettünk alakok mentek el: ezt a marhaságot. - De nagy hülyeség volt - szöveggel. Én a feleségem haját simogattam és nem értettem az egészet.